

מהעוצבה

עד הפלגה

חלק א'

האם התפיסה הרוסית – הפעלת כוחות מהירים בעורפו המערכתי של האויב, כדי לפורר את צבאו ולערער את מערכיו – היא ייחודית לרוסיה, או שגם בארצות אחרות התפתחו תפיסות זהות או דומות?

הרעיון, לערער את מערכיו של האויב ולפורר את צבאו באמצעות הפעלת כוחות מהירים בעורפו המערכתי, התחיל בימי הצאר פטר "הגדול". כבר בתחילת המאה ה-18 הופיע, בתורת הלחימה הרוסית, המונח הצרפתי "קור וולך" ("עוצבה מעופפת"). יורשיו תירגמו מונח זה לרוסית – "לטוצ'י קורפוס". בתחילת המאה ה-19, החלו משתמשים במונח "לטוצ'י אוטריאד" (פְּלָגָה מעופפת) – אם כי (ככל הנראה) לא שינו את מהות התפיסה. במהלך אותה מאה – ככל הנראה במסגרת יישום לקחים מהפעלת הפלגות המעופפות במלחמה נגד נפוליאון, וייתכן שגם מלחמות מאוחרות יותר (אולי גם מלחמת האזרחים האמריקנית) – המירו את "הפלגה המעופפת" בשני מונחים נפרדים: "פרדובוי אוטריאד" (פלגה קדומנית) ו"עוצבת הפשיטות". חלוקה תורתית זו לא האריכה ימים: בפועל, הפלגה הקדומנית קיבלה גם את משימות עוצבת הפשיטה. תפיסה זו המשיכה להתפתח גם במהלך המאה ה-20, ושימשה את צבא ברית המועצות במלחמת העולם השנייה; היא הגיעה לשיאה האחרון במהלך שנות ה-70 וה-80 של המאה הנוכחית – הפוונה הרוסית להפעיל "קבוצות תימרון מערכת" כדי לחדור במהירות דרך מערכי ההגנה של נאט"ו, ולהפכם לבלתי-רלוואנטיים עוד בטרם הספיקו כוחות נאט"ו להתארגן בתוכם.

חקירת הסוגיה היא בעייתית ביותר למי שנאלץ – כמוני – להסתמך על מקורות לא רוסיים. עד להופעת איום "קבוצת התימרון המערכת" על נאט"ו, לפני 15-20 שנה, חוקרים מערביים לא התעמקו במשמעות הייחודית של המושגים "פלגה קדומנית", "פלגה מעופפת" או "עוצבה מעופפת". כתוצאה מכך, מעטים ספרי ההיסטוריה הצבאית המערביים (המוקדמים יותר) אשר מזכירים תופעה זו; גם בחלק מהמחקרים החדשים, לא תמיד מקדישים לה יותר מאשר כמה מלות רקע. רוב החוקרים המערביים, שכתבו על מערכת 1812, הסתפקו בקריאת מקורות צרפתיים בלבד – ועלכן התעלמו ממיבצעיהן של הפלגות המעופפות הרוסיות⁴, ולא הבינו את תפיסת ניהול המערכה הרוסית ואת מקום הפלגות המעופפות בו.

המעופפת הקדומנית

רס"ן עדו

עשרה שנים, בתקנון הצבאי של שנת 1716, הוגדרו רשמית הרכבה ותפקידיה: זהו כוח מהיר, המופעל על-ידי המצביא; מטרתו הן ליירט את האספקה המשמשת את האויב, למנוע ממנו שימוש במעבר הכרחי כלשהו (מיצר הרים, מעבורת או גשר בנהר וכדומה), לפעול בעורפו, לבצע הסחה או לאסוף מודיעין על מהלכיו. כוח זה ימנה ששת אלפים עד שבעת אלפים חיילים: פרשים, חיל-רגלים (לעתים ח"ר רכוב) ותותחים קלים. הרכבו המדויק נקבע על-פי נסיבות הזמן והמקום.¹¹

המלחמה הצפונית הגדולה – מערכת 1708

הפעלתה המוצלחת ביותר, והמפורסמת ביותר, של העוצבה המעופפת הראשונה התרחשה בשנת 1708. בתחילת שנה זו יצא קארל ה-12, מלך שבדיה, בראש צבא בן 44 אלף חיילים מפולין לעבר מוסקווה. כוח שבדי נוסף, יותר מ-12 אלף חיילים בפיקודו של לוונהאופט (יש הגורסים 16 אלף) התארגן בליבוניה, וצבר אספקה על גולות.

קארל התקדם לאיטו – צבאו ניזון בעיקר מליקוט מזון מהסביבה – וביולי 1708 הגיע למרחב שמדרום-מערב לסמולנסק. שם הביס כמה כוחות רוסיים – אך נאלץ לעצור, נוכח ההרס שעשו הרוסים בתשתית הכפרית והחקלאית. כדי שיוכל להמשיך לצעוד בדרך הישירה למוסקווה, הורה קארל כי לוונהאופט יחבור עימו עם שיירת האספקה. בספטמבר החליט קארל, שלא להמתין יותר. הוא ויתר על התקדמות ישירה לעבר מוסקווה בדרך הקצרה – ותחת זאת פנה דרומה, בתקווה להגיע אליה דרך אזורים שטרם נחרבו. הרוסים הקדימו אותו, והוא נאלץ להדרים עד אוקראינה בחפשו מזון לחייליו. במשך כל התקופה הזו התנהלו בין השבדים והרוסים התנגשויות קטנות, אשר – יחד עם מחלות שונות – דילדלו את שורות צבאו של קארל לכדי 25 אלף חיילים בלבד. פטר שלח את עיקר צבאו (בפיקוד שרמטב) דרומה בעקבות קארל, כדי שימשיך במלאכת ההתשה – בעוד הוא עצמו יצא, בראש העוצבה המעופפת, ליירט

מקורות תפיסת "העוצבה המעופפת" לויים בערפל. צבאו של פטר "הגדול" ותורתו הצבאית היו מיוזג של דפוסים רוסיים מקוריים, מעורבים בהשפעות מונגוליות/טטאריות, ושל חיקוי דגמים מאירופה המרכזית והמערבית. כבר לפני כאלף שנים הוקמו בצבאות רוסיים מסגרות קדומניות; הן שימשו לסיודים שנערכו כמה ימי-מסע לפני הצבא, להשתלטות על מעברים הכרחיים ולאבטחת ציר המסע המתוכנן.⁵ מגמה זו גברה במהלך המלחמות נגד הטטארים והפולנים.⁶ הטטארים התמחו בפשיטות ארוכות-טווח על העורף האזרחי של אויביהם, וסיודים ארוכי-טווח הובילו את כוחותיהם. הפולנים – שלמדו להפעיל פרשים בנוסח הטטארי – פיתחו, כבר במאה ה-16, שיטה של פשיטות על עורף האויב; אלה כוונו בעיקר להשמדת יחידות צבאיות.⁷ עיון מהיר במלחמות ובספרי ההגות הצבאית של אירופה המרכזית והמערבית במאות ה-16, ה-17 וה-18 מגלה זרעים של רעיונות דומים: הפעלת כוחות ניידים החודרים לעורף האויב במטרה לפגוע בבסיסי האספקה שלו, להשמיד יחידות קטנות, לפגוע ברוח-הלחימה של צבאו,⁸ ולאסוף מודיעין על מהלכיו. גם בעת מסעות נשלחו כוחות קטנים קדימה, במטרה להקדים ולתפוס מצרים או מעבורות וגשרים לפני שהאויב יספיק לחסום אותם או לאבטחם לצרכיו.⁹ אמנם, המונח שהשתמש בו פטר, "קור וולף" הינו צרפתי במקורו, ומופיע בספרות הצבאית האירופית בת-זמנו ולפניו;¹⁰ אבל בבסיס-הנתונים של מאמר זה (הספרות והמבצעים) אין תפיסה מגובשת כמו זו הכתובה בתקנון הצבאי של פטר. יתר-על-כן: העוצבות המעופפות המערביות – להבדיל מהעוצבה המעופפת הקבועה של פטר – הוקמו לצורך מיבצע מסוים, ופורקו בסופו.

עד תקופת נפוליאון

העוצבה המעופפת הוקמה לראשונה ב-1701 על-ידי פטר הגדול (הצאר הרוסי 1682-1721), במהלך "מלחמת הצפון הגדולה" נגד שבדיה (1700-1721). רק כעבור חמש-

לבצע מהלך מעין זה בהצלחה. פטר העסיק את תשומת- ליבו של האויב באמצעות עיקר הצבא; ואילו פלגה מצומצמת – הנהנית מיתרון של ניידות מוגברת, יחסית לאויב – חודרת לעורפו של זה-האחרון, ופוגעת בו.

המעורבות הרוסית במלחמת שבע השנים

המעורבות הרוסית במלחמת שבע השנים (נגד פרוסיה) לבשה אופי של כוח משלוח, שפעל בתיאום – רב או מועט – עם בעלי-הברית האוסטרים. למעט פרק-זמן מסוים, שבו החזיקו הרוסים במזרחה של פרוסיה, לא היתה נוכחות קבע רוסית בזירת המלחמה. בכל אביב היה יוצא כוח-משלוח רוסי מבסיסים בגבול המערבי, צועד לזירת המריבה (בדרך-כלל שלזיה או המחוזות המזרחיים של "גרמניה"), ובסתיו היה חוזר לבסיסיו. כוח-המשלוח כלל עוצבה מעופפת, שהרכבה שונה מעת לעת על-פי הצורך, אך בדרך-כלל התבססה על גדודי קוזאקים מתוגברים בפרשים ורגלים.

במהלך מלחמת שבע-השנים, פיקדו על עוצבה זו שלושה מפקדים: סיבילסקי ב-1757, דמיקו בשנים 1758-1759, וטוטלבן בשנים 1759-1761.¹⁴ השימוש בעוצבה כנראה לא היה יעיל, בעיקר עקב בעיות משמעת של מפקדי הכוח וחיליון¹⁵ – ולהערכתי, גם משום שהמצביאים הרוסים לא הבינו את תורתו של פטר. עיקר השימוש בעוצבה היה כמסך סיור לפני המשמר הקדמי של הצבא; אך – לטענת עדים מבעלי-הברית של רוסיה – הדבר נעשה בחוסר-מקצועיות, ועיקר מעייני החיילים היו נתונים לביזה.¹⁶ יתר-על-כן: מפקדי העוצבה לא תמיד ראו עצמם כפופים להוראות המצביאים הרוסים, שפיקדו על כוח המשלוח הרוסי כולו. העוצבה נכשלה גם כשהוטל עליה לרדוף את הצבא הפרוסי לאחר שהובס בכמה קרבות. לפחות בתקופתו של טוטלבן, ייתכן שהכישלון היה מכונן לאינטרסים הזרים שלו.

הפשיטה על ברלין

המיבצע העיקרי – ואולי היחיד – שבוצע על-פי תפיסתו המקורית של פטר הגדול, היה כיבוש ברלין ב-1760. יוזם המבצע היה מונטאלאמבר (Montalambert), קצין הקישור הצרפתי למטהו של המצביא הרוסי. כלומר, הרעיון לא נבע מהמצביאים הרוסים. מטרתו היתה להכריח את פרידריך לנטוש את שלזיה, שם הביס את האוסטרים ותימרן את הרוסים למצב של שוויון. מונטאלאמבר הציע, שהרוסים והאוסטרים ישגרו כוח משותף כדי לכבוש את ברלין; המטרה היתה למשוך את פרידריך בעקבותיהם, בניסיון להציל את בירתו. כלומר, פשיטה בעלת משמעות מערכתית.

האוסטרים הקצו למבצע צבא בן 18 אלף אוסטרים וסאקסונים, שצעד לברלין מדרום. הרוסים הקצו לו 17,600 חיילים, ובכללם 5,600 חיילי העוצבה המעופפת¹⁷ של טוטלבן, שבאו מפולין וצעדו לברלין בשני צירים. העוצבה המעופפת נשלחה בציר אחד, ואילו הכוח הרוסי העיקרי – בציר אחר. מסע העוצבה המעופפת

את לוונהאופט. העוצבה המעופפת כללה כ-7,000 פרשים, 5,000 חיילים רגליים וכ-30 תותחים. פטר מצא את לוונהאופט, לקראת סוף ספטמבר, בקרבת כפר בשם לסניה. נערך קרב, והרוסים הצליחו להשמיד את שיירת האספקה ולפגוע בכ-5,500 שבדים. בסופרשל-דבר הצליח לוונהאופט, בראש כוחו המדולדל, לחבור עם קארל – אך המכות שספגו, אובדן שיירת האספקה וצימצום גודל התגבורת, מנעו מהשבדים כל אפשרות לצעוד למוסקווה באותה שנה. קארל נאלץ לשנות את תוכניתו המערכתית. הוא התמקד בביסוס אחיזתו באוקראינה, והתכתש עם פטר על תפיסת מצודות ועמדות פתיחה נוחות לחידוש המתקפה בשנת 1709. התכתשויות אלה הובילו, בסופרשל-דבר, לתבוסתו בפולטבה.

ניתוח

כבר במערכה זו, רואים את ניצני הייחודיות של התפיסה הרוסית להפעלת העוצבה המעופפת: היא נשלחת נגד יעדים בעלי משמעות הכרעה מערכתית בעורף האויב – ולא רק כדי להטריד את האויב או להגיע למקום כלשהו מהר יותר ממנו, כנהוג באירופה המערבית והמרכזית. אמנם אין מדובר כאן בעורף במובן הגיאוגרפי, אך ניתן להתייחס ללוונהאופט בתור העורף הלוגיסטי של קארל. בתקופה שצבאות העדיפו לפעול במרוכז, תוך הפעלה מזערית של פלגות מנותקות מהגוף העיקרי, נטל פטר כרבע מצבאו למיבצע שנערך במרחק מאות קילומטרים מכוחו העיקרי – ואשר תוצאותיו היו מיועדות להיות בעלות השפעה ישירה על המפגש, שעתיד היה להיערך בין כוחותיו העיקריים לבין צבאו של האויב השבדי. גישה זו נבדלת מהאופן שבו ניסה קארל להשתמש בפלגתו של לוונהאופט: במקום שזו תצעד ישירות על מוסקווה, ותכריח את פטר וצבאו לסגת מאוקראינה כדי להציל את בירתו, רצה קארל שתחבור עימו כדי להפעיל את כל צבאו במרוכז; קארל ניסה להפעיל פלגה ברמה הטאקטית, בקרב פולטבה (1709) – בשולחו כוח שיאגוף את צבאו של פטר, ויתקוף אותו מעורפו – אך הניסיון נכשל, כאשר הפלגה טעתה בניווט. לימים, פרידריך "הגדול"¹⁸ (מלך פרוסיה בשנים 1740-1786) הביא כישלון זה כדוגמה לטענתו: אסור להפעיל פלגות במערכה. לדברי פרידריך,¹⁹ ההצדקה היחידה ליזום מהלך כזה – הפרשת פלגה מהצבא העיקרי – הינה ההגנה על שיירת אספקה. מעניין לציין כי הוא התעלם מהצלחת העוצבה המעופפת של פטר בחסימת האספקה של קארל.

כלומר, פרידריך – להבדיל מפטר – לא ראה את היתרונות שבפגיעה בעורף האויב באמצעות כוח משני (להבדיל מפשיטת כוחות קטנים כאמצעי הצקה בלבד), אלא רק את הסכנות הכרוכות בכך. כמו רוב המצביאים בני המאה ה-18, הוא העדיף לתמרן את כל צבאו אל עורף האויב כדי להכריחו לסגת או להילחם בתנאים נוחותים. חסרונה של גישה זו, מול גישת פטר: מעייניו של האויב נתונים לצבא העיקרי אשר ניצב מולו, ועל-כן – אם סיורי האויב אינם כושלים במשימתם – קשה יותר

חי"ר רוסי במלחמת העולם הראשונה

במרחק קצר לפני הצבא, לאבטחת מסעו ופריסתו בשדה-הקרב על-ידי תפיסה מוקדמת של תוואי-שטח בעלי משמעות טאקטית. לכאורה, ניתן להגדיר כוחות אלה בשם "משמר קדמי"; אבל, זה לא מתאים להגדרותיו של פרידריך: הוא ציין מפורשות²¹ שלמשמר קדמי אסור להילחם – ואילו כוחות אלה היו חייבים להילחם, על-פי משימתם, שכן אחיזתם בתוואי-השטח האמורים היתה תנאי לתנועת הצבא ולהתפרסותו הסדורה לפני הקרב.

מכל-מקום, הרוסים התלהבו מאופן הפעלת חיל-הרגלים הקל האיכותי של פרוסיה (ה"יאגרים"²²) – ולאחר המלחמה הקימו יחידות דומות בצבאם.

המלחמות נגד תורכיה בסוף המאה ה-18

מלחמת 1774-1764

במלחמה זו הופעלו לראשונה יחידות ה"יאגרים" החדשות. המצביא הרוסי רומיאנצב – שהיה אחד מהוגי הרעיון להקמת יחידות אלה – איגד אותן עם יחידות ג'נאדירים, דראגונים וסוללות-תותחים. בעת שהצבא הרוסי התקדם בתבנית מסע, נעו יחידות קלות-תנועה אלה לפניו; הן לא רק סיירו, אלא גם השתלטו על מעבורות בנהרות ומצרי-הרים. במטרתה, הפעלה זו שונה מהפעלת העוצבה המעופפת: העוצבה נשלחת לעומק שטח האויב כדי להשיג יעדים מערכתיים, ללא קשר לכיוון תנועת הצבא

החל בסוף ספטמבר; הוא הסתיים כעבור שבוע בערך, עם הגעת הקוזאקים הראשונים לברלין בלילה שבין ה-2 ו-3 באוקטובר.¹⁸ למחרת, החלו הקוזאקים לסייר את מגנני העיר. ברזמנית עם הגעת הרוסים הגיעו לברלין גם כוחות פרוסיים, שתיגברו את כוח המגן בעיר לכדי 14 אלף חיילים. הכוח הרוסי העיקרי החל להגיע לפאתי ברלין יומיים אחרי הקוזאקים, וסיים את הגעתו תוך יומיים נוספים. האוסטרים הגיעו ב-7 וב-8 באוקטובר. בעלי-הברית תיכננו לתקוף יחדיו בבוקר 9 באוקטובר – אך הכוחות הפרוסיים נסוגו בלילה שבין 8 ו-9 בחודש, והעיר נכנעה ללא קרב. כוח פרשים רוסי רדף אחרי הפרוסים הנסוגים, והצליח לגרום להם כ-3,300 אבידות. בעלי-הברית סחטו כסף מהתושבים, והרסו חלק מהתעשייה הצבאית בעיר. ב-11 באוקטובר החלו לסגת, נוכח ידיעות שהצליחו במשימתם ופרידריך אכן צועד לעברם בראש צבאו.

ניתוח

מלחמת שבע השנים מהווה שפל בהבנת המצביאים הרוסים את משימות העוצבה המעופפת על-פי הגדרת פטר "הגדול". הכינוי "עוצבה מעופפת" לא עוד היה כינוי של כוח המאורגן לביצוע משימות בעלות משמעות מערכתית – אלא כינוי של כוח שמשימותיו הן, בעיקר, סיור לפני הכוח העיקרי; בכך, הוא לא היה שונה מכל כוח פרשים קלים אירופי אחר.

המביצע היחיד, שתאם את תפישותיו של פטר "הגדול", נערך ביוזמת קציץ צרפתי; וגם ביוזמה זו, העוצבה המעופפת היתה רק חלק מהכוח שהוקצה למיבצע – אף-על-פי שכל הכוח הרוסי היה אמור להיות (על-פי הגדרתו של פטר "הגדול") עוצבה מעופפת אחת.

במקרה אחד בלבד נעשה שימוש בעוצבה המעופפת ככוח עצמאי. ב-1761 ניתנה הפקודה לכבוש את עיר-הנמל המבוצרת קולברג, שבפומרניה. לצורך כך תוגברה העוצבה בכוחות רגליים, והוגדלה לכדי 14 אלף חיילים. המיבצע נכשל – ומפקד העוצבה, טוטלבן, נעצר כאשר התגלה שהוא מקיים משאומתן עם האויב הפרוסי.

אלא שמיבצע זה, גם הוא, אינו תואם את תפישת העוצבה המעופפת של פטר "הגדול". הסבר אפשרי: הרוסים נזקקו לכוח-משלוח בעבור זירה משנית, והעוצבה המעופפת היוותה בסיס אירגוני נוח להרכבת כוח זה.

בפרק הקודם הוזכרה ביקורתו של פרידריך "הגדול" על הפעלתם של פלגות עצמאיות. למרות זאת, הנסיבות הכריחו גם אותו להפעיל בפלגות כאלה – ואפילו להשתמש במושג "עוצבה מעופפת".¹⁹ על-פי אותו מקור, גם האוסטרים עשו שימוש במושג "עוצבה מעופפת" בהזדמנויות שונות; וגם אם לא כינו זאת כך, הרי שהכוח האוסטרי שהשתתף בכיבוש ברלין היה מסוג זה.

פרידריך התנגד לשימוש בפלגות עצמאיות למשימות מערכתיות, ואפילו לאיגופים גדולים בשדה-הקרב (מהלכים המצויים בגבול שבין הרמה המערכתית לבין הרמה הטאקטית) – אבל הוא חייב²⁰ הפעלת כוחות קטנים,

אלף חיילים. בשלב הראשון חצו את הגבול כ-434 אלף חיילים בכמה ריכוזים לכל רוחב הגבול המערבי של רוסיה. מולו העמידו הרוסים צבא של כ-218 אלף חיילים, שתוגבר תוך כדי המערכה לכדי יותר מ-400 אלף. לפני תחילת המערכה, הצבא הרוסי נפרס בשני ריכוזים ארמיוניים: הארמייה הראשונה (126 אלף חיילים) – בפיקוד ברקלי דה'טולי – במרחב וילנה; והארמייה השנייה (47 אלף חיילים) – בפיקוד גרטיין – מדרום לו, מצפון לביצות פריפיאט. הארמייה השלישית (45 אלף חיילים), שמרכז התארגנותה היה במרחב ביצות פריפיאט, היתה עדיין בתהליכי גיוס ומפוזרת כשהחלה המערכה, ונדרשו לה כמה שבועות לסיים את התארגנותה. העוצבה המעופפת – שהורכבה על-ידי איגוד יחידות קוזאקים, תחת פיקוד המנהיג הקוזאקי פלאטוב – נערכה ליד הגבול, באגף הדרומי של הארמייה הראשונה.

לפני תחילת המערכה העריכו הרוסים, שנפוליאון יתקוף בכיוון מוסקווה בציר העובר דרך וילנה – בגזרת הארמייה הראשונה. מכיוון שלא האמינו ביכולתם לנצח אותו בקרב סדור, הם העדיפו למשוך אותו פנימה לתוך רוסיה כדי להתישו בהדרגה. לכן הסיגו את צבאם עשרות קילומטרים, עוד לפני שהצרפתים חצו את הגבול. העוצבה המעופפת של פלאטוב הושארה במקומה; זה נעשה מתוך הנחה, שאתר זה יאפשר לה לפגוע בשיירות האספקה הצרפתיות היוצאות ממרחב וארשה בעקבות ריכוז הכוח העיקרי של נפוליאון. בגרטיין נדרש לתמוך בפעולותיו של פלאטוב.²⁵ אבל, תוך זמן קצר התברר שחלק מצבאו של נפוליאון צועד גם מול הארמייה השנייה; על-כן קיבלו פלאטוב ובגרטיין הוראה לסגת גם הם, ולהצטרף לארמייה הראשונה על הציר העיקרי למוסקווה. על העוצבה המעופפת, שתוגברה בכוחות רגלים והוסארים ודראגונים, הוטל להוות משמר עורפי לצבאו של בגרטיין. היא ניהלה קרבות שהיה נגד הצרפתים, כדי לאפשר לכוח העיקרי של בגרטיין לסגת ללא קרב.

שאיפתו העיקרית של נפוליאון היתה להתנגש חזיתית בצבא הרוסי, ולהשמידו בקרב סדור. על-כן הפכה המערכה למרדף: הצרפתים ניסו להשיג את הרוסים, ולהכריחם לעמוד ולהילחם – והרוסים נסוגו תמיד צעד אחד לפנייהם; הם נסוגו תוך ניהול קרבות שהיה עם כוחות קטנים – ושלחו יחידות קטנות של קוזאקים לפשיטות על העורף הלוגיסטי הצרפתי, ובמיוחד על יחידות צרפתיות שנשלחו ללקט מזון. היו, אמנם, גם מקרים שבהם התנהל קרב בין הכוחות העיקריים של שני הצבאות; אבל גם הרוסים הצליחו להיחלץ בצורה מסודרת, ולהמשיך בנסיגתם.

הארמיות הרוסיות התאחדו במרחב סמולנסק; שם נדמה היה למצביאים הרוסים כי נקרתה בדרכם הזדמנות לפגוע באגפו הצפוני של נפוליאון. העוצבה המעופפת נשלחה קדימה, לפני הארמיות, כמסך סיוור. תוך כדי מסע ההתקרבות, התברר להם שנפוליאון מודע כנראה למהלך ונערך לקראתם. הם החליטו לוותר, ולהיערך להגנה סביב סמולנסק. יחידות קוזאקים, מהעוצבה המעופפת

העיקרי – ואילו יחידות משולבות אלה פעלו במרחק קצר לפני הצבא העיקרי, במטרה (בדומה לתפיסה של פרידריך) להקל עליו את התקדמותו.

כמה מקורות²³ – "וויני אנציקלופדיה" ברוסית, והגירסה האנגלית של "האנציקלופדיה הרוסית הגדולה" – מזכירים הפעלת "פלגה קדומנית" ("פרדובי אוטריאד", "Forward Detachment") בפיקוד זבורובסקי לחציית הרי הבלקן ב-1774. לא נכתבו פרטים על מטרת מיבצע זה ומהלכיו, וגם לא מצאתי איזכור נוסף במקורות אחרים. מכל-מקום, גם אם התנהלה פשיטה כלשהי על-ידי כוח רוסי אל מדרום להרי הבלקאן – הרי שהשימוש במונח "פלגה קדומנית" הינו אנאכרוניזם, ויש להניח שבני הזמן כינו אותה "עוצבה מעופפת".

מלחמת 1787-1791

אין איזכורים בולטים, במקורות המתייחסים למלחמה זו, להפעלת עוצבה מעופפת – אבל יש רמזים לכך שהתקיימו מיבצעים בנוסח זה.

ב-1788 הוקמו יחידות של "אגרים" רכובים; הן שילבו את סגולותיהן של יחידות ה"אגרים" הרגליות עם ניידות, שאיפשרה שיגורן לעורף האויב במשימות סיוור ופשיטה בנוסח העוצבה המעופפת.²⁴

בקיץ 1791 – כחצי-שנה לאחר שכבשו את העיר איסמעיל בדוברודג'ה – גילו הרוסים, שהתורכים מרכזים כוח גדול במרחב. מטרת התורכים היתה, ככל הנראה, לכבוש את איסמעיל. ביוני יצא הגנרל הרוסי קוטוזוב בראש 12 אלף חיילים מאיסמעיל, עקף את עיקר הכוח התורכי (שהיה מרוכז במאצ'ין) – ותקף והביס כוח תורכי בן רבבת חיילים שחנה בבבדאג, על הציר ממאצ'ין לקונסטאנטינופול. מהלך זה ניתק את ציר הנסיגה הראשי של הצבא התורכי העיקרי במאצ'ין, והכריח אותו להילחם כשגבו לנהר הדאנובה. הצלחת קוטוזוב נוצלה מיידית: הנסיך רפנין יצא בראש יתרת הצבא הרוסי מאיסמעיל, תקף את התורכים במאצ'ין והביס אותם.

המלחמה נגד נפוליאון

בסוף המאה ה-18 ותחילת המאה ה-19, היתה רוסיה מעורבת בסדרת מלחמות נגד צרפת הנפוליאונית. בהפוגות הארוכות שנרשמו במלחמות אלה – ואפילו תוך כדי הקרבות נגד הצרפתים (בשנים 1801-1809) – נלחמה רוסיה גם נגד תורכיה ושבדיה. לענייננו חשובה רק המערכה נגד נפוליאון בשנת 1812. במערכה זו חלה תמורה באופן הפעלת העוצבה המעופפת, וכנראה החל השימוש במונח "פלגה מעופפת".

המגננה הרוסית

אחת התופעות המייחדות את המלחמה נגד נפוליאון, בהשוואה למלחמות הרוסיות הקודמות, היתה גודל הכוחות המעורבים. לכיבוש רוסיה הקים נפוליאון צבא של יותר מ-600 אלף חיילים, שתוגבר בהמשך לכדי 670

הצרפתים – ונפוליאון חונה עם עיקר צבאו במוסקווה, וממתין לבקשת-כניעה רוסית – עסק קוטזוב באירגון מחדש של הצבא הרוסי העיקרי, ובהשלמת אבידותיו. לאחר האירגון-מחדש כלל הצבא הרוסי משמר קדמי גדול (שני גייסות חיל-רגלים, שני גייסות פרשים וארבעה פולקים של קוזאקים), כוח עיקרי (חמישה גייסות חיל-רגלים ושני גייסות פרשים) – וכן שש "פלגות מעופפות"²⁷ (כולל זו של דורחוב) רב-חילות בגדלים שונים; סדרי-הגודל שלהן היו משישה פולקים של פרשים מסוגים שונים וחיל-רגלים קל בפלגות הקטנות, ועד 14 פולקים בעוצבה המעופפת המקורית של פלאטוב. כמרכן, הוקמו שישה גופי פשיטה קטנים (פולק עד שניים) של קוזאקים. גופי הפשיטה נשלחו להטריד את שיירות האספקה ואת היחידות הצרפתיות השונות, אשר נעו על הציר בין מוסקווה לבין סמולנסק. הפלגות המעופפות שימשו כל אחת למשימות שונות. דורחוב המשיך לנהל "משחקי חתול ועכבר" במוז'איסק; וינזינגרוד עקף את מוסקווה ממזרח, והחל עוקב אחרי היחידות הצרפתיות שמצפון לעיר ומטריד אותן. היתר עסקו בשמירת המגע עם המשמר הקדמי הצרפתי (בפיקוד מורא), שצעד ממוסקווה דרומה לוורנובו – שם נערך להגנה מול חלקו העיקרי של הצבא הרוסי.

המתקפה הרוסית

באמצע אוקטובר פתחו הרוסים במתקפה. הפלגה המעופפת של אורלוב-דניזוב, מתוגברת בכוח-פרשים נוסף, עקפה את הכוח הצרפתי בוורנובו – וניתקה את ציר הנסיגה שלו למוסקווה. ב-18 באוקטובר, חלקו העיקרי של הצבא הרוסי הסתער על הצרפתים והניסם צפונה. הצרפתים אמנם הצליחו לפרוץ את הכיתור של אורלוב-דניזוב, אך במחיר אבידות כבדות.

וממסגרות אחרות, נשלחו מערבה לאורך נהר הדנייפר; הוטל עליהן לגלות, האם בכוונת הצרפתים לתקוף מצפון לנהר או מדרום לו. גודלה ונוכחותה הבולטת של העוצבה המעופפת באגפו הטרידו את נפוליאון עד כדי כך, שהקצה כוח משמעותי בשביל לדחוק אותם אל מעבר לנהר.

בינתיים, הארמייה השלישית השלימה התארגנותה. המפקד טורמאזוב ידע שצבאו של נפוליאון עקף אותו הרחק מצפון – והבין כי הדרך לווארשה כנראה פתוחה לפניו. אמנם, לא היה בכוחו להחזיק בה לאורך זמן – אך כיבושה היה מאפשר לו להשחית את מחסני האספקה של הצרפתים, היה פוגע קשה ביוקרתו המדינית של נפוליאון והיה מחייב את זה-האחרון להקצות כוחות לסילוק הרוסים מפולין. יחידות הפרשים המובילות שלו כבר חצו את נהר הבוג; אבל אז נתקבלה פקודה מהצאר: לסגת, ולהסתפק בניסיון לצעוד ישר צפונה – כדי לחתוך את ציר האספקה, המוביל מווארשה אל צבאו של נפוליאון המצוי בתוך שטח רוסיה. מהלך זה אמנם הכריח את נפוליאון להרפות את הלחץ מהארמייה השנייה (שנסוגה לעבר סמולנסק), ולהפנות כוח משמעותי דרומה – אך לא הסיט אותו מדרכו.

בתחילת ספטמבר, בקרב בורודינו, נכשל ניסיון רוסי אחרון לבלום את נפוליאון לפני מוסקווה. לאחר שנהדפו לאחור, הרוסים החליטו לא לנסות להגן על מוסקווה עצמה; צבאם נסוג דרומה, לעיירה טרוטינו. כוח משולב של קוזאקים והוסארים ודראגונים, בפיקוד דורחוב, נשלח מטרוטינו לעיירה מוז'איסק (בקירבת ציר האספקה בין פולין לבין מוסקווה) כדי לפשוט על השיירות הצרפתיות. פשיטותיה של פלגת דורחוב אילצו את הצרפתים להקצות כוחות גדולים לליווי השיירות – ולנסיגות סרק ללכוד אותן ולהשמידן. בעוד דורחוב פוגע בשיירות ובמשלטים של

תותחי שדה רוסיים במתקפת בריסולוב 1916

אף-על-פי שהיה מובן, נוכח מצב הצבא הצרפתי ותוצאות קרב מלויירוסלבץ, שאין הוא מסוגל לכך. על-כן, ניסה לעקוף את הצבא הרוסי על-ידי חזרה לציר ששימש אותו בדרכו למוסקווא. החלטתו גזרה דין מוות לצבאו. בסביבת הציר הזה לא היה המזון הדרוש להאכלת צבאו, הרעב ממילא – והוא לא הצליח לנתק מגע מן הפלגות המעופפות ומיחידות הפשיטה הרוסיות, כך שממילא נאלץ להילחם כל העת ובתנאים קשים עוד יותר מאשר בציר העובר דרך מלויירוסלבץ. הפלגות המעופפות נשלחו לפני הכוחות הצרפתיים הנסוגים, והוטלו עליהן שתי משימות: להשמיד את מחסני הציד והמזון שהוכנו עבורם – ולפגוע ביחידות אגפיות, שנשלחו ללקט מזון, ובחיילים שלא עמדו בקצב המסע. הצבא הצרפתי, המותש מחוסר מזון, התפורר ונשחק בלחץ ההתקפות המוגבלות והפשיטות שהנחיתו עליו הרוסים. כוחות רוסיים נוספים צעדו בינתיים במהירות לגבול פולין, הרחק מדרום לציר המסע העיקרי של צבא נפוליאון. הם חדרו לפולין ואפילו פשטו על וארשה – ואחר-כך נסוגו חזרה לתוך רוסיה. המערכה הסתיימה בתבוסה מוחלטת לצרפת: מתוך כמעט חצי-מיליון חיילי הצבא הצרפתי, שצעדו לתוך רוסיה, הצליחו רבבות בודדות של חיילים מותשים לחצות את הגבול חזרה לפולין.

ניתוח

המערכה על רוסיה כללה שתי תקופות:

• מיוני 1812 עד אוקטובר 1812 – הרוסים במגננה.

נפוליאון כבר הורה לצבאו להתכונן לסגת ממוסקווא, כמה ימים קודם לקרב בוורונובו; בלילה שבין ה-18 ל-19 באוקטובר, היחידות הצרפתיות הראשונות החלו לצעוד מערבה. בכוונתו היה לצעוד על ציר אחר, דרומית לציר שעליו הגיע למוסקווא; המטרה היתה לעבור דרך אזורים שטרם נחרבו, שם יוכל למצוא מזון לחייליו ולסוסיו. נסיגה זו היתה אמורה, ככל הנראה, להסתיים בהתארגנות צרפתית לחניית חורף במינסק או בסמולנסק.²⁷ אך מתקפת-הנגד הרוסית – שהחלה בוורונובו – הפכה את הנסיגה הזו, שהיתה אמורה להיות מסודרת וחלקית, למנוסה שנסתיימה רק בפולין. כשנודע לקוטווב שהצרפתים נסוגים, הצעיד את צבאו לכיוון צפון-מערב; מגמתו היתה לחתוך את ציר הנסיגה הצרפתי. כדי לעכב את הצרפתים, הורה לדורווחוב לנתק את ציר הנסיגה ולהשהות את הצרפתים עד הגעת חלקו העיקרי של הצבא הרוסי. ההתנגשות אירעה סביב העיירה מלויירוסלבץ; בעוד שעיקר הצבא הרוסי נלחם בכוחות הצרפתיים המובילים, נשלחה פלגתו של פלאטוב לפגוע ביחידות הצרפתיות האחוריות יותר – כנראה כדי לעכב את הגעתן לשדה-הקרב. קוטווב לא התכוון לנהל קרב הכרעה, אלא רק להתיש את הצרפתים ולהעמיד את צבאו בדרכם; על-כן השקיע בקרב רק חלק מיחידותיו. הצרפתים הצליחו, בסופר-שלידבר, להדוף את הכוחות הרוסיים במלויירוסלבץ – אם כי במחיר אבידות כבדות. בלילה שלאחר הקרב, נפוליאון הבין את המצב: אם משיך לצעוד בציר זה, ייאלץ להילחם לכל אורך הדרך –

יחידת ארטילריה רוסית במלחמת העולם הראשונה

לצבא העיקרי לבצע תימרון היפוך²⁸ ולערוך קרב בשטח עדיף.

• פגיעה בציר האספקה של האויב בעומקים שונים (מיידים – פגיעה במחסנים קרובים לצבא הנסוג; ארוכי טווח – פגיעה במחסנים בפולין).

• ניתוק כוחות צרפתיים הנלחמים בצבא הרוסי, ומניעת הגעתן של תגבורות אליהם.

כל המשימות הללו, למעט אחת, אופייניות למשימות העוצבה המעופפת מאז הקמתה על-ידי פטר "הגדול".

המשימה החדשה היתה השימוש בפלגה המעופפת של דורוהוב במלויורוסלבץ, כבסיס לתימרון ההיפוך. השיטה המקובלת לביצוע תימרון היפוך היתה על-ידי השגת הפתעה; אם משום שהאויב לא ידע היכן נמצא הצבא המתמרן, כמו בתימרון ההיפוך הפרוסי לפני קרב צורנדורף (1758) במלחמת שבע השנים – ואם מכיוון שדעתו של האויב הוסחה על-ידי התקפה חזיתית של כוח משני, כמו בתימרון ההיפוך הצרפתי במערכת אולם (1805) בעת מלחמות נפוליאון. ייחודו של התימרון הרוסי היה בניצול מהירותו של כוח קטן, שעקף את האויב – ועיכב אותו, עד שחלקו העיקרי של הצבא הרוסי הספיק להשלים את תימרון ההיפוך. הרוסים חזרו על שיטה זו כמה פעמים, במהלך מערכות 1813-1814.

אחרי תקופת נפוליאון

המחצית הראשונה של המאה ה-19

משמעויות הישגיהן של הפלגות המעופפות, ותרומתן להבסת צבאו של נפוליאון, לא נעלמו מעיני הקצינים

• מאמצע אוקטובר 1812 עד תחילת ינואר 1813 – הרוסים במתקפה.

בשלב המגננה הופעלה עוצבה מעופפת יחידה; הצלחותיה, במסגרת אסטרטגיית ההתשה שנקטו הרוסים, כנראה דחפו להקמתן של חמש עוצבות נוספות. היה בכך חידוש רעיוני: עד אז, מעולם לא הוקמה יותר ממסגרת אחת מסוג זה ברזמנית. המסגרות החדשות כונו "פלגות מעופפות" (לטוצ'י אוטריאד) במקום "עוצבה מעופפת" (לטוצ'י קורפוס); השינוי במינוח נעשה משום ששינוי זה הפך לשם-נרדף ליחידה מסוימת – ומכיוון שהמונח "גיס" (קורפוס) החל משתרש, בשפה המקצועית, כשינוי למסגרת צבאית בעלת גודל והרכב מוגדרים. הרכבה של כל פלגה הותאם למשימות המתוכננות לה; כלומר: לא נעשה ניסיון לארגן מסגרת קבועה, בעלת מבנה קבוע.

בשלב המגננה, הוטלו על העוצבה המעופפת של פלאטוב שלוש משימות אופייניות:

• פגיעה בציר האספקה של האויב.

• ניהול קרבות שהיה.

• סיור ושמירת מגע עם האויב, כדי לוודא את כיוון תנועתו.

בשלב המתקפה, הוטלו על שש הפלגות המעופפות חמש משימות אופייניות:

• סיור ושמירת מגע עם האויב, כדי לוודא את כיוון תנועתו.

• ניתוק ציר נסיגה של האויב, בשעה שהצבא העיקרי

תוקף אותו חזיתית.

• היאחזות במעבר הכרחי בעורף האויב, כדי לאפשר

את היוזמה מהאוייב ולהטיל בו מורא.³⁴ בספרות על המלחמה נגד תורכיה (1828-1829) ומלחמת-קרים (1853-1856), לעומת זאת, לא נמצא רמז להפעלת כוחות מסוג זה. ייתכן שיחידות "פלגה מעופפת" אכן הופעלו – והבעיה היא במקורות, שלא מצאו לנכון לציין מיבצעים מסוג זה: לדוגמא, כיבוש טברזי ב-1828 באמצעות פלגה מעופפת מוזכר באנציקלופדיה הסובייטית הגדולה אך לא באנציקלופדיה הצבאית הסובייטית;³⁵ ואם מדובר במקורות מערביים, ייתכן שלא הבינו במה מדובר ועל-כן לא ציינו פעולות מסוג זה.

לא רק הרוסים קלטו את משמעות הישגי הפלגות המעופפות ב-1812. אנטואן ז'ומיני (Antoine Jomini), הוגה-הדעות הצבאי האירופאי הבולט במאה ה-19, כתב בספרו "אומנות המלחמה" (1838): נוכח לקחי הפעלת הפרשים הרוסים במערכות 1812-1815, "ודאי הוא שכמות מרובה של פרשים, סדירים או בלתי-סדירים, תהיה לה השפעה רבה על התפתחות מלחמה. הם עשויים לעורר חששות במחוזות מרוחקים של ארץ האוייב, הם יכולים ללכוד את שיירות האספקה שלו, לכתר את צבאו, לסכן ביותר את צירי האספקה שלו ולפורר את לכידות המיבצעים שלו. בקיצור, ההשפעה דומה להתמרדות כללית של האוכלוסייה, הגורמת צרות בחזית, באגפים ובעורף של כל צבא... הם מהווים מכשול קשה לביצוע תוכניות המצביא, מכיוון שלעולם לא יהיה בטוח שפקודותיו מגיעות ומבוצעות".³⁶ דניסון (Denison), קצין-פרשים קנדי, בספרו משנת 1877 על ההיסטוריה של לוחמת הפרשים, קבע: מחקר על-אודות לוחמת פרשים ".... חייב לכלול עיון מעמיק במבצעי הפרשים הרוסים, ובמיוחד הקוזאקים, בשנים 1812 ו-1813; שכן, לפעולותיהם ניתן לייחס את נפילתה של האימפריה הצבאית החזקה ביותר מאז רומא".³⁷

המסר לא נקלט באף אחת מהמעצמות הצבאיות של המאה ה-19, למעט בארצות-הברית. הסיבה נעוצה כנראה בלקחי האירופאים ממלחמות נפוליאון, באשר למהותה של אמנות ניהול המערכה ומשימות חיל-הפרשים. התפישה המערבית ניסתה לחקות את נפוליאון, ופיתחה את מושג "הקרב המכריע" כיעדה העיקרי: כל פעולות הצבא מיועדות לרכז את מרבית הכוחות במקום הנבחר – כדי להכריע את המלחמה בקרב ענקי אחד, או בקרבות ספורים בלבד. כל פעולה או הקצאת כוח אחרת, שאינה משרתת מטרה זו, תוצאתה תהיה ביזור המאמץ העיקרי והחלשת הצבא.

מנגד, הרוסים – שניצחו ב-1812 מכיוון שנמנעו מקרב הכרעה – תפשו את ההתנגשות בין הכוחות העיקריים של שני הצבאות (הקרב) כחלק אחד בלבד מהמערכה, ולא כחזות הכל. לדעתם, חלק לא פחות חשוב הינו חדירות עמוקות של כוחות מהירים לעורף האוייב – כדי לנתק צבאו מאספקה, להסיח כוחותיו מגיזרת המאמץ הרוסי העיקרי ולפגוע ברוח-הלחימה שלו, במטרה לפורר את כושר-העמידה של היריב עוד בטרם התנגשות הכוחות העיקריים. אין זה אומר שהרוסים

הרוסים הבכירים. במהלך המאה ה-19 התפרסמו בתדירות גבוהה ספרים ומאמרים, שחזרו ודנו במבצעי הפלגות המעופפות ובלקחים אשר יש להפיק מהם.³⁹

בין הכותבים הבולטים היה צ'רנישב, לימים שר-ההגנה הרוסי; הוא שירת כראש המטה של פלאטוב ב-1812, ובשנים 1813-1814 השתתף (בתפקידים אחרים) במבצעי הפלגות המעופפות בעורף הצרפתי. במיזכרו³⁰ (שכתב אחרי המלחמה) הדגיש צ'רנישב את תרומתם של כוחות אלה: הם "חתכו את צירי המבצעים של האוייב, חסמו את צירי האספקה שלו לפרקי-זמן ארוכים, כיתרו אותו מכל עבר, גילו את תנועותיו, ובאותה עת מיסכו את תנועת כוחותינו והטעו את האוייב". לדבריו, לקח מהמלחמה נגד נפוליאון הוא יעילות הכוחות המעופפים בהוצאת צבא האוייב מאיזון; הדבר נעשה על-ידי השלטות על יעדים אסטרטגיים ומערכתיים בעורפו – ועל-ידי פשיטות על מוצבי חוץ, על יחידות מנותקות, על שיירות ועל בסיסי אספקה. תחת פיקוד משכיל ונועז, טען צ'רנישב,³¹ תהיה לפלגות אלה השפעה חשובה על המערכת כולה.

שני קציני-פרשים נוספים, קונסטאנטין קריסטופורביץ' בנקדורף ואיוואן אוסיפוביץ' ויט, הציגו בפני הצאר תפישות דומות. שלושתם תמכו בשימורו וחיזוקו של מערך הקוזאקים – אשר כבר אז סיפק לצבא הרוסי למעלה ממאה אלף פרשים קלים (יותר מאשר בכל מדינה אירופאית אחרת) – כבסיס העיקרי להקמת הפלגות המעופפות.

עלייתו של צ'רנישב במערך הפיקוד של הצבא הרוסי (עד לתפקיד שר-ההגנה) הבטיחה את קידום הרעיון, ובמיוחד את קיום האמצעי העיקרי ליישומו – מערך הקוזאקים. צ'רנישב השקיע מאמצים אירגוניים ומשאבים כספיים רבים, כדי לשמר את היכולות המיוחדות של הקוזאקים על-ידי התאמת אירגונם החברתי והמדיני לשינויים אשר חלו ברוסיה.

סייעה בידו של צ'רנישב אמונתו של הצאר ניקולאי ה-1 (1825-1855), כי מערכת 1812 הינה הדגם המושלם אשר על-פיו יש לנהל מלחמות גם בעתיד. ניקולאי לא רק תמך במדיניותו של צ'רנישב ביחס לקוזאקים; הוא גם תרם תרומה משלו, כאשר הורה – ככל-הנראה, כלקח מהמרד הפולני (1830-1831) – לאגד את כל הדראגונים של הצבא הרוסי בגייס אחד, כ-15 אלף דראגונים המאורגנים ב-80 גדודים ומסתייעים ב-32 תותחים. גייס זה יועד, על-פי הגדרת הצאר, לשמש ככוח תקיפה נייד למיבצעים עצמאיים או חצי-עצמאיים.

בספרות מוזכרים מיבצעים, או כוונות לבצע מיבצעים כאלה – בנוסח הפלגות המעופפות – בכמה מלחמות שניהלו הרוסים במאה ה-19: ב-1828, במלחמה נגד פרס (1826-1828) נכבשה העיר הפרסית טברזי על-ידי פלגה מעופפת;³² בדיכוי המרד הפולני (1831) הופעלו פרשים קלים כדי לתקוף את מערך האספקה הפולני; בדיכוי המרד ההונגרי (1849)³³ כתב הצאר ניקולאי למצביאו, פסקביץ', שעליו לשגר פלגות פרשים לפשיטות כדי "ליטול

לא היו מוכנים לרכז את צבאם לקרבות גדולים – אלא, שלא חיפשו בקרבות אלה את הניצחון המוחלט במלחמה. באשר להפעלת חיל-הפרשים: במערב ראו אותו בעיקר כנשק הכרעה בקרב – כוח שמיועד להנחית את המכה האחרונה לאויב, לאחר שזה האחרון שהותש וסדר שורותיו נפרץ על-ידי התותחים ויחידות הרגלים. בהתאם, פיתחו בעיקר את הפרשים הכבדים. הדראגונים (אנשי חיל-הרגלים הרכוב) נתפשו ככישלון, ואומנו מחדש כפרשים כבדים (אם כי יחידותיהם שמרו על הכינוי "דראגון"). הפרשים הקלים נתפשו ככוח-עזר בלבד, שמשיתמו סיוור ואבטחה וקישור. אמנם, במהלך המאה ה-19 הקימו הצרפתים והבריטים מדי פעם גופים מקבילים לפלגה המעופפת; אך אלה יועדו רק למלחמות-הגרילה הקולוניאליות – הצרפתים באלז'יריה ב-1840³⁸ והבריטים בשנות ה-70 וה-80 של המאה ה-19³⁹ וכן במלחמת-הבורים (1899-1902).⁴⁰ הקמתן נחשבה לפתרון ייעודי ומקומי לבעיה חריגה.⁴¹

מלחמת-האזרחים האמריקנית

קציני צבא ארצות-הברית התחנכו על ברכי הלימוד המדוקדק של המלחמות הנפוליאוניות, האימרות של נפוליאון ותמצית מעובדת של כתבי ז'ומיני. במידה פחותה למדו גם את כתבי הצרפתי גיבר (Guibert), שהניח את מרבית היסודות למבנהו ואירגונו של הצבא הצרפתי אשר בו השתמש נפוליאון – ואת כתבי הוגה-הדעות הצבאי הפרוסי פון-קלאוזוויץ (Clausewitz). אך היו להם גם רעיונות מקוריים משלהם. החשוב בהם היה אמונתם בעליונות המוחצת של ההגנה הטאקטית;⁴² כלומר: כדי לנצח במערכה התקפית, על התוקף להימנע מהסתערות חזיתית – ועליו לבצע תימרון היפוך, אשר יאלץ את המגן לתקוף כדי להיחלץ מכיתור.⁴³ גישה זו יושמה בהצלחה רבה במלחמה נגד מקסיקו (1846-1847), הן ברמה המערכתית והן ברמה הטאקטית. במלחמת-קרים נשלח הגנרל מקללאן (MacLellan) לזירת המלחמה, כדי לסקור את מהלכיה וללמוד על חידושים טכנולוגיים וטאקטיים. כמה ציטוטים מהד"ח שהגיש מלמדים שקצין זה הורשה לצפות מקרוב ביחידות הצבא הרוסי – ועל-כן, להערכתו, סביר ששמע גם על התיאוריות הרווחות בתחומים שונים.

במלחמת-האזרחים האמריקנית (1861-1865) הונהגו שני הצבאות על-ידי חניכיה של אותה תורת-לחימה. מצביאי שני הצדדים ניסו פעם אחר פעם ליצור היפוך ליריביהם; אבל, עקב כשלונות מודיעיניים ועבודת מטה נחותה, תימרונים אלה נכשלו בדרך-כלל – ולעתים הסתיימו בקרבות חזיתיים לא מתוכננים. מפקדי הדרום הוסיפו ממד חדש לתימרוני ההיפוך המקובלים: הם החלו בהפעלת יחידות פרשים בפשיטות עמוקות על מערך האספקה של היריב (מחסנים, שיירות, רכבות, מסילות-ברזל וגשרים) ועל יחידות מבודדות – וכדי לאסוף מודיעין על מהלכים צפויים של צבאות הצפון. בסתיו 1862 הצליחו פשיטות מסוג זה לבלום לחלוטין

מתקפה של צבא צפוני בפיקוד גראנט (Grant),⁴⁵ בלי שחלקו העיקרי של הצבא הדרומי נאלץ להתערב בזירה כל-עיקר. כדי להגן על עורפם הלוגיסטי, צבאות הצפון נאלצו להשקיע כשליש מכוח-האדם שלהם. מפקדי הצפון העתיקו את שיטת הלחימה הזו, והחלו משגרים כוחות דומים אל העורף של הדרום. לקראת סוף המלחמה, הם אף שיכללו את השיטה – והפעילו כוחות אלה כדי להסיח את דעת המצביאים היריבים מהתקדמות הכוח העיקרי. שיטות אלה – שנראו כאילו הועתקו ישירות מתקנוני הצבא הרוסי – פותחו, ככל הנראה, מלימוד המהלכים הרוסיים בשנים 1812-1814 (כפי שעשה מאוחר יותר גם דניסון הקנאדי). אך, לדעתי, הן נבעו גם מן הדמיון בין המצב של הצבא הדרומי לבין המצב שחווה הצבא הרוסי ב-1812: כוחות נחותים כמותית מצבא היריב, המגנים על מדינה המשתרעת על מרחב ענק ביחס לגודל הצבאות הפועלים בו, שעיקר יתרונם בעדיפות הכמותית והאיכותית של הפרשים⁴⁶ על אלה של האויב – ובקושי הרב לספק את צרכי הצבא הגדול מליקוט מזון במרחב, דבר שחייב הישענות על אספקה מהעורף.

על אף הדמיון הרב, לכאורה, בין מיבצעייהם של הפרשים האמריקאים לבין מיבצעייהן של הפלגות המעופפות הרוסיות – ועל אף הנסיונות הבלתי-פוסקים לבצע תימרוני היפוך – אין אף מקרה, אשר ניתן להשוותו לאופן הפעלתה של פלגת דורוחוב בקרב מלויירוסלבץ: כוח מהיר העוקף את הגוף העיקרי של כוחות האויב, ומעכב אותו – כדי לאפשר לגוף העיקרי של צבא-רשלו להשלים את ההיפוך על-ידי עקיפתם של אותם כוחות. כמורכב לא היה מקרה שבו פלגה אמריקנית השתלטה על מעבר הכרחי והחזיקה בו לאורך זמן, כדי לנתק ציר נסיגה או נתיב תיגבור. הפלגות האמריקניות הסתפקו (בדרך-כלל) בהריסת מסילות-רכבת או גשרים, בשיטת "פגע וברח" – וכך גם כונו הפעולות בפיהם: פשיטות פרשים (cavalry raid).

ברוסיה – בניגוד ליתר צבאות אירופה, שזילזלו בצבאות האמריקניים ובשיטות לחימתם⁴⁷ – עקבו בעניין רב אחר מהלכי מלחמת-האזרחים האמריקנית, וניסו להפיק לקחים מהתפתחות הטכנולוגית ומשיטות-הלחימה שהופעלו בה.⁴⁸

"הפלגה הקדומנית" מול "עוצבת הפשיטות"

במשך המחצית השנייה של המאה ה-19, התנהל ברוסיה ויכוח על מהות תפקיד הפרשים במלחמה: בצד אחד היתה האסכולה בראשות הגנרל סוחוטין, שהלכה בדרכם של צ'רנישב וחבריו – וטענה כי עבר עידן הסתערות הפרשים הכבדים בחרב שלופה בשדה-הקרב, וכי משימתם העיקרית של הפרשים הינה לשמש כחיל-רגלים רכוב במבצעים בנוסח הפלגה המעופפת; בצד השני היו אלה שראו בפרשים נשק הכרעה בשדה-הקרב, בנוסח הנפוליאוני. מלחמת-האזרחים האמריקנית סיפקה תחמושת רבה לאסכולת סוחוטין, ותפישתו זכתה לכורה.⁴⁹

הצליחו הרוסים ליישם בפועל את החלוקה הזו.

תוכנית המגננה 1873

לאחר כשלונם במלחמת-קרים, נוצרה אצל הרוסים תחושת נחיתות באשר ליכולתם להגן על רוסיה מפני פלישה ממערב. נוכח ההתפתחויות המדיניות של שנות ה-60 וה-70 של המאה ה-19, חששו הרוסים בעיקר ממתקפה אוסטרית ו/או גרמנית. בבוחנם את מהירות גיוסם וריכוזם בחזיתות של צבאות אוסטריה וגרמניה במלחמות שנות ה-60, הרוסים הגיעו למסקנה: ריכוז צבאם הסדיר בגבול המערבי מבטיח את השמדתו מייד בפרוץ המלחמה, ובטרם הספיקו לגייס את מלוא עוצמת כוחות המילואים שלהם. מכיוון שלא יכולים היו לשפר את קצב הגיוס וריכוז הכוחות הרוסיים – זה היה מותנה בהשקעת עמל של שנים רבות ותקציבים עצומים בפיתוח מסילות-הברזל של ארצם, חיפשו הרוסים פתרון חלופי. ב-1873 פורסמה תוכנית מגננה, שהתבססה על שני מרכיבים עיקריים: ראשית, נסיגה של מרבית כוחות חיל-הרגלים והותחנים (בדומה לנסיגה לפני מתקפתו של נפוליאון) אל מחנות קבע השוכנים ממזרח לנהרות נרב, בובר, ויסטולה ובו; שנית, הפעלת פלגה קדומנית אסטראטגית לצורכי שיבושם ועיכובם של מהלכי הגיוס והפריסה בצבאות גרמניה ואוסטריה. מיבצע זה אמור היה לכלול קרוב לארבעים אחוז מחיל-הפרשים הסדיר של רוסיה (126 גדודים); אלה חנו דרך קבע בקירבת הגבול המערבי, מחציתם מול גרמניה ומחציתם מול אוסטריה. עם פרוץ המלחמה, היה עליהם לחדור מייד לתוך גאליציה ומולדאוניה ופרוסיה המזרחית. המשימה היתה להרוס את גשרי מסילות-הברזל ולהשמיד רכבות נושאות חיילים ולחסל מחסנים צבאיים – ולאסוף מודיעין על מהלכי ההתארגנות של צבאות גרמניה ואוסטריה, כדי לאפשר היערכות מקבילה בצד הרוסי מבלי לבזבז משאבים וזמן על גזרות לא מאויימות. הרוסים קיוו, שתוצאותיה של מכה מקדימה זו – ושל קרבות שהשייה במרחב שבין הגבול לבין מערך ההגנה העיקרי – יאפשרו השלמת גיוס המילואים וריכוזם במערך ההגנה, לפני שיוכרע הצבא הסדיר.

המשך בגיליון הבא

הערות

1. בתקופה הנחקרת טרם נעשתה האבחנה התפישתית, המקובלת כיום, בין הרמה האסטראטגית לבין הרמה המערכתית. האסטראטגיה הוגדרה אז כ"אומנות ניהול המערכה". על-כן, בציטוטים (ישירים או עקיפים) של מקורות, המונחים "אסטראטגיה" ו"אסטראטגי" יתורגמו על-פי ההקשר: כאשר המקור השתמש בהם בהקשר שכיח ייקרא "מערכת", יובא המונח המודרני ("אסטראטגי") בהקשרו העכשווי.

הרוסים לא שקטו על השמרים בפיתוח הרעיוני של תפישת הפלגה המעופפת. במהלך המאה ה-19, חולקו משימות הפלגה המעופפת לשני סוגי כוח חדשים: ה"פרדובוי אוטריאד" (פלגה קדומנית) ו"עוצבת פשיטות". באנציקלופדיה הסובייטית הגדולה, מוזכר מיבצע של פלגה קדומנית נגד פרס ב-1828⁵⁰ – אך יתכן שזהו אנאכרוניזם, מכיוון שגם בערך על המלחמה נגד תורכיה (1768-1774) מוזכר מונח זה בהקשר של אחד המיבצעים שהתקיימו ב-1774. כלומר, כותבי האנציקלופדיה לא הקפידו על דיוק במינוח – ועל-כן לא ניתן להסתמך עליהם, לצורך תיארוך המעבר מן הפלגה המעופפת אל הפלגה הקדומנית. מכל-מקום, בסוף המאה ה-19 כבר היה המונח "פלגה קדומנית" – כלומר, כוח המופרש מהגוף העיקרי של הצבא ונשלח לפניו אל עבר האוייב – שגור במילון-המונחים הצבאי הרוסי; ואילו המונחים "עוצבה מעופפת" ו"פלגה מעופפת" נעלמו באותה עת. במתקפה נשלחת הפלגה הקדומנית לפני המשמר הקדמי, כדי להקדים את האוייב בתפיסת שטחי מפתח לאורך ציר ההתקדמות המתוכנן: שטחים אלה הם (בדרך-כלל) מעברים הכרחיים לתנועת הכוח העיקרי (צמתיים, מצרייהרים, שטחים בנויים, גשרים וכדומה) – או תוואי שטח אחרים שיאפשרו לפלגה הקדומנית לאבטח את תנועת הכוח העיקרי (בדרך-כלל, תוואים נוחים להגנה על ציר ההגעה הצפוי של כוחות העומק של האוייב), ולפגוע בעתודות האוייב וביחידות העומק שלו בטרם נערכו לקרב. יתרונה של הפלגה הקדומנית טמון בגודלה המצומצם – המאפשר לה חדירה אל תוך שטח האוייב תוך חיכוך מזערי ביחידותיו – ובמהירותה הגבוהה, יחסית למסגרות צבאיות רגילות. במגננה, הפלגה הקדומנית אמורה לצאת לפני מערך ההגנה העיקרי; משימותיה הן לעכב את האוייב, לנסות לזהות את מאמציו העיקריים, להטעות אותו באשר למיקום מערך ההגנה העיקרי, ולשבש את תוכנית הפריסה שלו.⁵¹ על "עוצבת הפשיטה", שיועדה לפשוט על הלוגיסטיקה של האוייב, יש מידע מועט בלבד. נראה, שההפרדה התיאורטית מעולם לא יושמה בפועל. האיזכור הבולט היחיד ל"עוצבת פשיטה", בהקשר מיבצעי, היה במהלך מסע ההתקרבות של הצבא הרוסי לנהר הדאנובה ב-1877. בסדר-הכוחות נכללה עוצבת קוזאקים מאולתרת בסדר-גודל דיוויזיוני, בפיקוד סקובלף, שיועדה לבצע פשיטות "מערכתיות".⁵² אבל מייד לאחר חציית הדאנובה – וללא שהוטלה עליה כל משימה שהיא – פורקה "עוצבת הפשיטה" הזו, ועל בסיסה הוקמה "פלגה קדומנית" בפיקודו של הגנרל גורקו.⁵³

יתר-על-כן: במלחמת רוסיה-יפאן (1904-1905) הוקמה פלגה קדומנית, בפיקודו של מיצ'נקו; המשימות הייעודיות הבודדות שהוטלו עליה היו משימות פשיטה, שהוגדרו "מערכתיות". כלומר, נכשל הניסיון להפריד בין משימות הפשיטה לבין משימות של מהלכים מקדימים – ובפועל לא היתה אלא החלפת שם, "פלגות קדומניות" במקום "פלגות מעופפות". רק במהלך מלחמת-העולם השנייה

19. SME ערך "לטוצ'י אוטריאד".
20. Frederick 105, Duffy Experience 277.
21. Luvaas Frederick 118.
22. jaeger הוא צייד.
23. GSE ערך Russo-Turk War, 1774-1768; SME ערך רוסקה-טורצקה וערך וינה 1774-1768.
24. SME ערך יאגר.
25. Foord 66.
26. Foord, שכתב את ספרו בראשית המאה העשרים – והסתמך על ספרי זכרונות ומסמכים רשמיים צרפתיים ורוסיים – מכנה אותו באנגלית Flying Columns (250) (Foord). על-פי Menning, הרוסים כינו מסגרות אלה "לטוצ'י אוטריאד"; כלומר: "פלגות מעופפות" (Deep 17).
27. Foord 269.
28. תימרון היפוך הינו תימרון שבו צד אחד מביא את עיקר צבאו אל עורף האוייב – ובכך מכריח את האוייב להפוך את כיוון חזיתו, ולנהל קרב בעת שצירי האספקה והנסיגה שלו מנותקים. גם במקרה של צבא נסוג, כמו הצרפתים ב־1812, תבנית תנועתו נשארת מכוונת כלפי החזית הקודמת; הוא משאיר מאחוריו משמר עורפי וכוחות משהים האמורים לעצור, או לפחות לעכב, כוחות רודפים כדי לאפשר לו לסגת בצורה מסודרת. היפוך, כפי שביצעו הרוסים במלחמתוסלביץ, פירושו שהכוחות הנסוגים מוצאים את עצמם מתקדמים לתוך מערך עויין, כאשר אין הם מוכנים לכך. אכן, מהלכי הצרפתים במלחמתוסלביץ התאפיינו במאמצים חפוזים לעבור מתבנית מסע לתבנית קרב, ולתגבר את הכוחות הראשונים שנתקלו ברוסים לפני שיושמו.
29. Menning Deep 17.
30. Menning Chernyshev 196.
31. Menning Chernyshev 197.
32. במקור בכתב "פלגה קדומנית", שהינה התפתחות מאוחרת יותר לתפישת "הפלגה המעופפת". לא ברור אם אכן כך כונה הכוח שהשתתף במבצע, או שזהו אנאכרוניזם פרי עטו של כותב הערך.
33. ההונגרים מרדו בקיסרות האוסטרית ב־1848. כעבור שנה שלחו הרוסים צבא לסייע בדיכויים.
34. Fuller WC 237, מצטט ממכתבו של ניקולאי מתאריך 13 ביולי 1849.
35. SME, ערך רוסקה-אירנסקה וערך וינה 1826-1828; GSE ערך Russo-Persian War 1826-1828.
36. Jomini 286-287.
37. צוטט ב־18 Menning Deep.
38. Schneider Mardle 92.
39. Bond 103.
40. הגנרל הייג, לימים מפקד הצבא הבריטי בצרפת במלחמת-העולם הראשונה, פיקד על פלגה מעופפת במלחמת-הבורים – והיה בין הטוענים נגד הרעיון (Liddell-Hart 47). (Liddell-Hart 46, Naver, 67).
41. יודגש כי התפישות המוצגות כאן הינן רק התפישות המאפיינות, שעל-פיהן אורגנו והתאמנו ולחמו הצבאות בפועל. היו דעות שונות, גם באירופה המרכזית והמערבית וגם ברוסיה: ז'ומיני, שנחשב לאחד המורים של צבאות אירופה המערבית, דגל בחלק מהתפישות הרוסיות – אך אלה לא נקלטו על-ידי "תלמידיו". מנגד, ברוסיה היו כאלה שדגלו בתפישות המערביות – והם, בפרקיזמן מסויימים, גם הצליחו להשפיע על הצבא הרוסי; למשל: באמצע שנות ה־90 של המאה ה־19, אסכולת "הפרשים ככוח-הולם" הצליחה להשתלט על חיל-הפרשים הרוסי. היו גם דעות שלא תאמו את אף אחד משני הצדדים לויכוח הזה: לדוגמה, הפרוסי קלאוזוויץ טען שניתן
2. "Varps Volant". אמנם, כיום מתרגמים את "Corps" באמצעות המונח "גייסי" – אך בעת שפטר שאל את המונח, משמעותו היתה שונה. ה־"Corps" במובנו המודרני נוצר רק ערב המהפכה הצרפתית, עד אז שימש המונח לציונו של כל גוף צבאי גדול. על-כן בחרתי במונח העברי "עוצבה" לתרגומו של "קור".
3. "פלגה" הינה כוח מאולתר, שהתפלג מהצבא העיקרי לצורך משימה עצמאית.
4. בדרך-כלל מסתפקים באמירה כללית, ולפיה הצרפתים הוטרדו על-ידי קוזאקים ופרטיזאנים. חריג בולט לנוהג זה הינו ההיסטוריון האנגלי Foord, שקרא גם מסמכים רוסיים. תימוכין לראייתו מצאתי בכתבי הפרוסי פוך קלאוזוויץ והשווייצרי ז'ומיני, אשר שירתו בצבא הרוסי ב־1812. נוכח ההתעלמות הכמעט-כללית, נאלצתי לברור את המקרים המוצגים בעבודה זו על-פי הימצאות המידע בשפה האנגלית – במקום על-פי אופיינותם – ולנסות להבין מרמזים, במקרים הרבים שלא נאמרו הדברים במפורש.
5. בהקשר זה, מוצאים בספרות הרוסית מהמאה ה־9 עד המאה ה־18 מונחים אחדים: "סטורווקה", "קרפקיה סטורווקה", "פרדובוי פולק" ו"ארטאול".
6. B3C ערך פרדובוי פולק, ערך ארטאול, ערך אוואנגרד; Jones ערך Advance Guard.
7. Koziej 539-539.
8. אחד המצביאים האירופאים הבולטים בתחום זה היה הצרפתי de Fenquieres, אשר שניים ממיבצעיו נחשבים לדוגמאות קלאסיות: ב־1689 הוביל כוח למסע בן יותר מ־800 קילומטרים במחוזות גרמניה, תוך השתלטות על כמה ערים וגביית מסים. בחורף 1691 פשט בלילה, בראש כוח של 800 פרשים, שנשאו על סוסיהם גם 500 רגלים, על משמר אויב בעיירה Savigliano. הוא שבה את חיילי האוייב והוביל אותם חזרה לשטח הצרפתי. באותה שנה, הצרפתי Luxembourg פשט בראש כוח של פרשים ודראגונים על הכוחות ההאבסבורגיים בעת שחצו נהר. הוא התנפל על המשמר העורפי, שנותר מבודד בגדה הקרובה, וגרם לו אבידות ניכרות (Chandler 27-28, 51).
9. ראה למשל ספר הדרכה על טאקטיקה שנכתב בעבור נסיך-הכתר האנגלי בשנת 1616; שם, בפרק על הפעלת כוחות קל-יחידים, מוזכר השימוש בכוחות אלה כדי להקדים את האוייב בתפיסת תוואי שטח חשובים, כגון מעבורות נחל (Aelianus 99).
10. לדוגמה: הספר Nouvelle Decouvertes, פרי עטו של המצביא הצרפתי Le Chevalier Follard, בשנת 1724 (שמונה שנים אחרי התקנון של פטר (Klebanov)).
11. GSE ערך Corps Volant 30 Duffy Way.
12. פריזרין 62.
13. Luvaas Frederick 119; פריזרין 60.
14. טוטלבן הודח כאשר נתגלה שהוא מקיים קשר מכתבים עם הפרוסים.
15. Duffy Way 96, 101.
16. כך טענו קארל (נסיך סאקסוניה), שראה אותם ב־1758 – וטיאלקא, קצין-הקישור הסאקסוני למפקדה הרוסית (Duffy Way 102).
17. סדר-הכוחות של העוצבה כלל שלושה פולקים של הוסארים, שלושה פולקים של קוזאקים, שני פולקים של ג'נאדירים רכובים, ארבעה גדודי ג'נאדירים רגליים 15' תותחים. למונח "פולק" אין מקבילה עברית. זוהי מסגרת שבין הגדוד לבין החטיבה. כיום אינה קיימת בשום צבא בעולם; במרבית הצבאות, כולל הסובייטי/רוסי, משתמשים במונח זה כמונח חליפי לחטיבה הפועלת במסגרת דיוויזיה (להבדיל מחטיבה עצמאית) או אגד ארטילריה.
18. עד המהפכה הבולשביקית השתמשו הרוסים בלוח השנה היוליאני, בעוד במערב השתמשו בלוח הגרגוריאני. לא כל המקורות הקפידו לציין באיזה לוח הם משתמשים. כדי לעבור מהלוח היוליאני לגרגוריאני, יש להפחית 12 ימים במאה ה־19 – 13 ימים במאה ה־20.

- לוותר על חיל-הפרשים מכיוון שעוצמת האש הינה הגורם המכריע בלחימה – ועוצמת האש של הפרשים היא שולית (Clausewitz War ספר 5, פרק 4). על גורקו, המיישם המובהק של תפישת "הפלגה הקדומנית", נכתב שהושפע רבות מכתבי גנרל-הפרשים הפרוסי שמידט (Bellamy OMG 51).
42. בכך הקדימו את מקביליהם האירופאים בכמה עשרות שנים. אמנם, קלאוזוויץ טען שההגנה הינה צורת לחימה חזקה מההתקפה (Clausewitz War ספר 6, פרקים 1 ו 2) – אך נכונות דבריו, במיוחד לאור חידושי הטכנולוגיה, התחוורה לגרמנים רק במלחמותיהם נגד אוסטריה (1866) וצרפת (1870-1871), לבריטים רק במלחמת-הבורים (1899-1902) ולצרפתים ולרוסים רק במלחמת-העולם הראשונה.
43. Hattaway 11-14
44. מצוטט אצל Hattaway 7 Menning Deep.
45. Hattaway 311.
46. יתרון הצבא הרוסי היה רק בפרשים הקלים – אך הדמיון עדיין תופס, מכיוון שבאמריקה הצפונית לא היו פרשים כבדים. הפרשים האמריקאים היו למעשה מהסוג, שכונה באירופה "דראגונים": חיילים רכובים המצויידים ומאומנים להילחם מעל גבי הסוס, או (באותה מידה) כחיל-הרגלים. גם בזאת יש דמיון מסויים לאופן התפתחות חיל-הפרשים הרוסי – שבו הדראגונים והפרשים הקלים היו תמיד עיקר עוצמתו.
47. היו אמנם חריגים, אך השפעתם היתה שולית. בבריטניה התעניינו בעיקר בתחומים טכנרטאקטיים, כגון משמעות שיפור התותחים ותחמושתם על טכנולוגיית הבנייה של מצודות (ראה ב־Luvaas Education); בגרמניה, אמנם, הסיק הרמטכ"ל הקיסרי מולטקה כי יש להעתיק את שיטות הפעלת הפרשים במלחמה זו (Howard 8) – אך קולו היה בודד, וחיל-הפרשים הגרמני נשאר אמון על משימות ההלם.
48. Laserson 176-177, 259; Menning Deep 19, 22
49. Menning Bayonets 45-46
50. Russo-Persian War & 1826-1828 ערך GSE
51. Sverdlov, 113, 127; Forward Dtachment ערך GSE
52. VES ערך סקובלף; Epanchin 7; Greene 9
53. Epanchin 7

